



Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας  
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

# ΥΕ 268 Ιστορία και Πολιτισμός στην Εκπαίδευση

## *1<sup>η</sup> Ενότητα*

### ***ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ***



*Χειμερινό εξάμηνο 2024 - 2025*



Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας  
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης  
ΥΕ 268 Ιστορία και Πολιτισμός στην Εκπαίδευση

## **ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

**«Μελέτησε τους ιστορικούς πριν αρχίσεις να μελετάς τα γεγονότα»**

**Carr Edward, 1961, *What is History?*, Cambridge**





## **ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

Γέννηση της επιστήμης της ιστορίας:

### **Άποψη 1<sup>η</sup>: Αρχαιότητα**

- Επική ποίηση, Όμηρος, Ησίοδος, λογογράφοι (8<sup>ος</sup>- 6<sup>ος</sup> αι. π.Χ.)
- Στην Αθήνα του 5<sup>ου</sup> αι. π.Χ.: η κλασική Ελλάδα «μήτρα» το δυτικού πολιτισμού

### **Άποψη 2<sup>η</sup>: 18<sup>ος</sup> αι.**

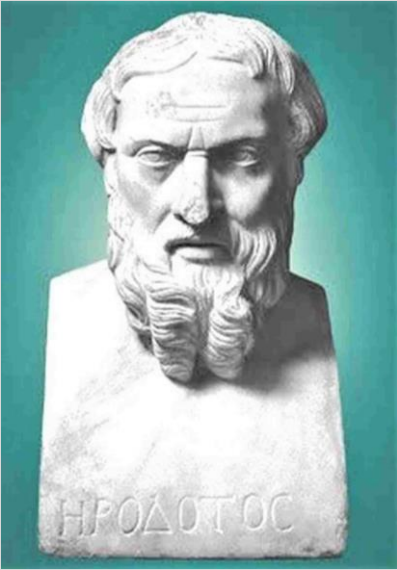
Η γέννηση της ιστορικής επιστήμης συνδέεται με την χρησιμοποίηση επιστημονικού λόγου και την ακαδημαϊκή θεσμοθέτηση της ιστορίας



## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### Αρχαιότητα

#### Ηρόδοτος (485-420 π.Χ.)



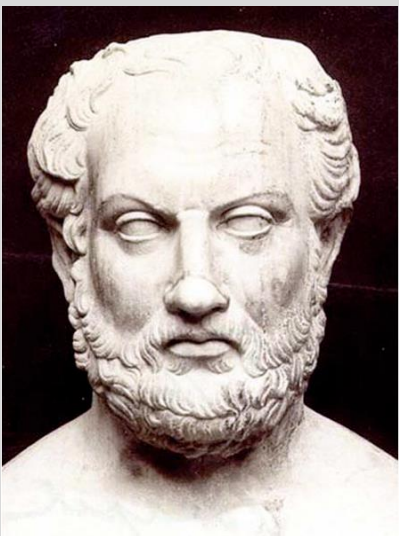
«Αυτή εδώ είναι η **έκθεση της έρευνας** του **Ηροδότου από την Αλικαρνασό**, που γράφτηκε για να μη σβηστούν με το πέρασμα του χρόνου όσα έπραξαν οι άνθρωποι και **να μη λησμονηθούν έργα μεγάλα κι άξια θαυμασμού**, πραγματοποιημένα είτε από τους Έλληνες, είτε από τους **βαρβάρους** κι ακόμα για ποια **αίτια** πολέμησαν μεταξύ τους» (Προοίμιο Ιστορίας)

- Ταυτότητα ιστορικού
- Ιστορίας απόδειξις
- Διαφύλαξη συλλογικής μνήμης
- Επιλογή γεγονότων
- Έλληνες – βάρβαροι
- Αναζήτηση της αιτιότητας



## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### Αρχαιότητα



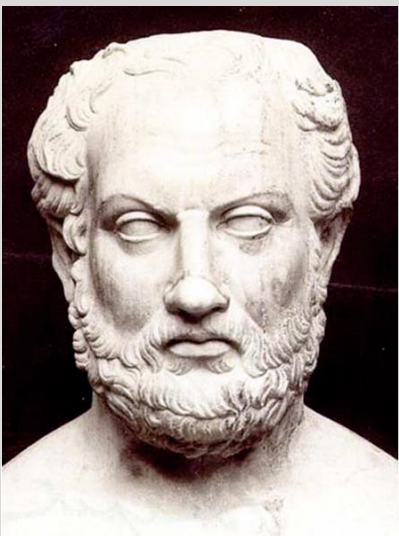
#### Θουκυδίδης (460-399 π.Χ.)

«Ο **Αθηναίος Θουκυδίδης** έγραψε την ιστορία του πολέμου μεταξύ Πελοποννησίων και Αθηναίων, πώς πολέμησαν μεταξύ τους. **Άρχισε να γράφει** μόλις ξέσπασε ο πόλεμος, επειδή προέβλεψε ότι θα είναι **ο μεγαλύτερος και ο σπουδαιότερος από όλους τους πολέμους**. Έφθασε στο συμπέρασμα αυτό επειδή, όταν άρχισε ο πόλεμος, οι δύο αντίπαλοι ήσαν στην ακμή της δύναμής τους, ήσαν καλά ετοιμασμένοι, και όλοι οι άλλοι Έλληνες έπαιρναν ή ήσαν έτοιμοι να πάρουν το μέρος του ενός ή του άλλου. Η αναταραχή αυτή συγκλόνησε τους Έλληνες και μερικούς από τους βαρβάρους και, μπορεί να κανείς να πει, **όλον τον κόσμο...**»



## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### Αρχαιότητα



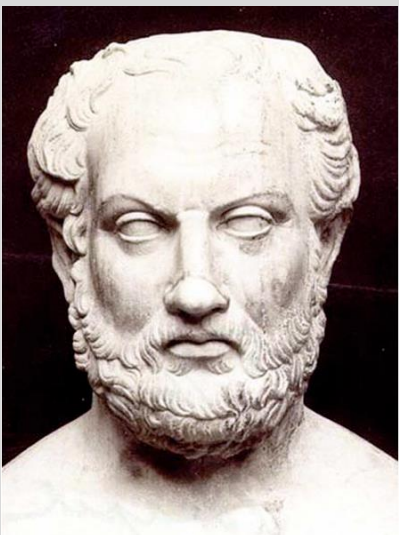
**Θουκυδίδης (460-399 π.Χ.)**

«**Η έλλειψη μυθώδους** από τη διήγησή μου, ίσως την κάνει λιγότερο ευχάριστη. Αλλά θα είμαι ικανοποιημένος αν το έργο μου κριθεί ωφέλιμο από όσους θελήσουν να έχουν **ακριβή γνώση των γεγονότων που συνέβησαν και εκείνων που θα συμβούν στο μέλλον**, τα οποία από την πλευρά της ανθρώπινης φύσης, θα είναι όμλοια ή παραπλήσια. Έγραψα την Ιστορία μου για να μείνει **αιώνιο κτήμα** των ανθρώπων και όχι σαν έργο επίκαιρου διαγωνισμού για ένα πρόσκαιρο ακροατήριο»



## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### Αρχαιότητα



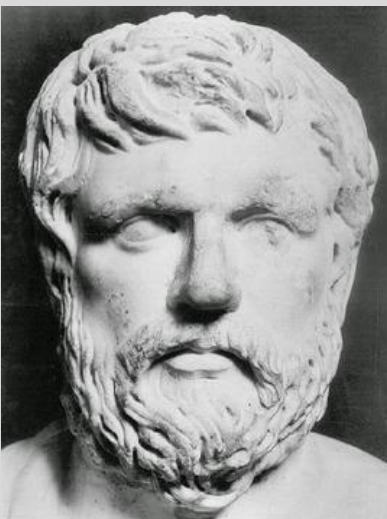
#### Θουκυδίδης (460-399 π.Χ.)

- Ταυτότητα ιστορικού (*Αθηναίος Θουκυδίδης...*)
- Συγχρονική γραφή (*Άρχισε να γράφει...*)
- Στόχος η αντικειμενικότητα ≠ υποκειμενικότητα των πηγών, αξιοπιστία των προφορικών μαρτυριών (*ακριβή γνώση των γεγονότων...*)
- Σύλληψη του Πελοποννησιακού πολέμου ως ενιαίου και «παγκόσμιας» σημασίας φαινομένου (*ο μεγαλύτερος και ο σπουδαιότερος από όλους τους πολέμους... όλον τον κόσμο*)
- Κριτική και υποβάθμιση της «μυθώδους» διήγησης των προηγούμενων (*Η έλλειψη μυθώδους...*)
- Κυκλική πορεία της ιστορίας, η γνώση του παρελθόντος οδηγός για την κατανόηση του μέλλοντος (*αιώνιο κτήμα...*)



## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### Αρχαιότητα



### Ξενοφώντας (430-355 π.Χ.)

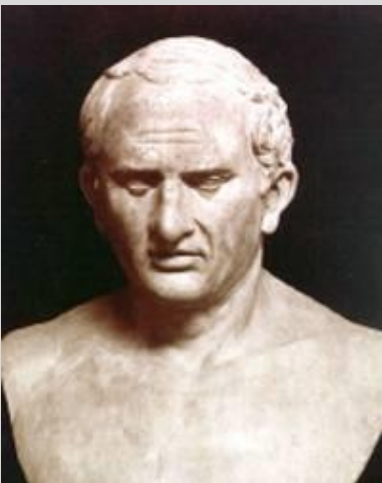
- Συνέχιση της ιστορίας του Πελοποννησιακού Πολέμου, μέχρι τη μάχη της Μαντινείας (362 π.Χ.)
- Συμμετοχή σε εκστρατείες ως στρατηγός (Κύρου Ανάβασις)
- Ζωντάνια και σαφήνεια αφήγησης, ψυχολογικές παρατηρήσεις για τους αντιμαχόμενους
- Αναγνωρίσιμο λογοτεχνικό ταλέντο
- Δεν θεωρείται αμερόληπτος, ούτε οξύς κριτικός των γεγονότων





## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### Αρχαιότητα



#### Πολύβιος (208-120 π.Χ.)

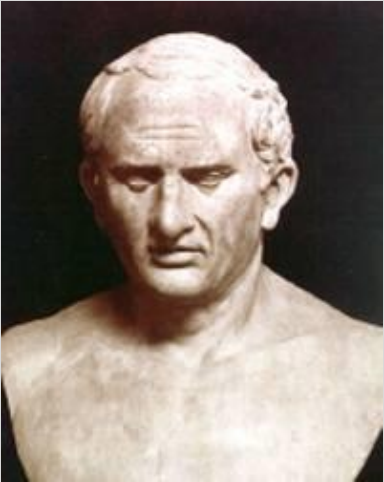
«Αν οι προηγούμενοι ιστοριογράφοι δεν είχαν επαινέσει την Ιστορία, θα ήταν ίσως αναγκαίο να παρακινώ κάθε άνθρωπο να διαλέγει για μελέτη και να επιδοκιμάζει πραγματείες όπως αυτή εδώ, αφού **τίποτα δε διορθώνει ευκολότερα τους ανθρώπους όσο η γνώση του παρελθόντος...**»

«...Λένε δηλαδή πως **η γνώση της Ιστορίας είναι η πιο σωστή παιδεία και προπόνηση για πολιτική δράση**, και η μνήμη των συμφορών που βρήκαν ξαφνικά τους άλλους, **μας διδάσκει με τρόπο μοναδικά χειροπιαστό να υποφέρουμε γενναία τις μεταβολές της τύχης...**»



## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### Αρχαιότητα



#### Πολύβιος (208-120 π.Χ.)

- Πατέρας της ιστορικής εκπαίδευσης
- Γράφει στη λεγόμενη Ελληνιστική Κοινή γλώσσα
- Η έννοια του ιστορικού παραδειγματισμού: η ιστορική γνώση κάνει καλύτερους τους ανθρώπους *(τίποτα δε διορθώνει ευκολότερα τους ανθρώπους όσο η γνώση του παρελθόντος)*, αφορά τόσο τους λίγους *(η πιο σωστή παιδεία και προπόνηση για πολιτική δράση)*, αλλά και τους πολλούς *(μας διδάσκει ... να υποφέρουμε γενναία τις μεταβολές της τύχης)*
- Κυριαρχία της Ρώμης επί των Ελλήνων λόγω των δημοκρατικών θεσμών της



## **ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

### **Μεσαίωνας**

#### **Η χριστιανική θεώρηση του κόσμου και της ιστορίας**

- Τομή στην ιστορία της ιστορίας: η κοσμική ιστορία ενσωματώνεται στη χριστιανική θεώρηση για τον κόσμο
- «Προνοιακή» αντίληψη: η θεία βούληση κινητήριο μοχλός της ιστορίας
- Η ιστορία μέσο αντιπαράθεσης χριστιανών – εθνικών: η ιστορία των εθνικών είναι βίαιη, ο χριστιανός έχει τη δική του ιστορία
- Αξιοποίηση της Παλαιάς Διαθήκης και σύνδεσής με την Καινή Διαθήκη ως ενιαίας σύνθεσης: κατάληξη μιας ιουδαϊκής παράδοσης & αφορμή για έναρξη μιας νέας ιστορίας με τη γέννηση του Χριστού
- Η Ιστορία στηρίζεται στην παραπάνω θεώρηση ως το 1000 μ.Χ. και υπηρετεί κατά βάση τη θεολογία



## **ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

### **Μεσαίωνας**

#### **Ανατολή: Ευσέβειος Καισαρείας (260/265-340 μ.Χ.)**

- «Χριστιανός Ηρόδοτος», «πατέρας της Εκκλησιαστικής ιστορίας»
- Χρονολογική αντιστοίχιση της Παλαιάς Διαθήκης και των προσώπων της με ιστορικά γεγονότα = συσχέτιση της βιβλικής παράδοσης με την ιστορία της αρχαιότητας
- Αλληλουχία εβραϊκού χρόνου με τον ελληνορωμαϊκό χρόνο
- Χρονολογημένη δομή του χριστιανικού χρόνου – υπολογισμός της χρονολογίας της κτίσεως κόσμου: 5.198 έτη από τους πρωτόπλαστους ως τη Γέννηση του Χριστού
- Απολογία του χριστιανισμού, αγώνας εναντίον των αιρέσεων και θεμελίωση της εκκλησιαστικής αυθεντίας,



## **ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

### **Μεσαίωνα**

#### **Δύση: Άγιος Αυγουστίνος (354-430 μ.Χ.)**

- Θεμελιωτής της γραμμικής και εσχατολογικής ανάγνωσης της ιστορίας: η έλευση μιας καλύτερης εποχής θα επέλθει με την ολοκλήρωση του θείου σχεδίου
- Στόχος της ιστορικής γνώσης είναι η γνώση του Θείου
- Θεμελιώδες ερώτημα του ιστορικού: η σύνδεση των εγκόσμιων γεγονότων με την εκκλησιαστική ιστορία
- Η Ουράνια Πολιτεία μόνιμη, αναλλοίωτη ≠ η Επίγεια Πολιτεία εφήμερη και μάταιη
- Οι βαρβαρικές επιδρομές μέρος του Θείου σχεδίου για την ανανέωση του εκφυλισμένου ρωμαϊκού λαού



## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### Βυζάντιο

#### Δύο όψεις της Ιστορίας:

- **Ιστοριογραφία:** επιβίωση ιστοριογραφικών μορφών της ελληνικής αρχαιότητας, χρήση λόγιας γλώσσας, μίμηση αρχαίων ιστοριογράφων, ιστορίες αυτοκρατόρων «κατά παραγγελίαν»
  - **Προκόπιος (500-562):** στρατιωτική και πολιτική ιστορία = αρχαιοελληνική παράδοση, προσωπική άποψη, πηγές, αναζήτηση αλήθειας, απουσία «προνοιακής» αντίληψης
- Σημαντικό και το *Περί Κτισμάτων*: ύμνος στην οικοδομική δραστηριότητα του Ιουστινιανού, με αναλυτικές περιγραφές μνημείων διαφόρων τύπων
- Ως τον 14ο αι. πολλοί ιστορικοί υιοθετούν την ιστορική αντίληψη του Προκόπιου



## **ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

### **Βυζάντιο**

#### **Δύο όψεις της Ιστορίας:**

- Χρονογραφία: έκθεση τμημάτων της Βυζαντινής ιστορίας με άξονα μια χρονολογικά δομημένη σύνοψη της παγκόσμιας ιστορίας με αφετηρία τη δημιουργία των πρωτόπλαστων και τέλος τα χρόνια του χρονογράφου
  - Η γλώσσα των χρονογράφων είναι κοντά στην κατά περίπτωση καθομιλουμένη, τα χρονογραφήματα είναι λαϊκά διαδεδομένα αναγνώσματα
  - Πολύτιμες πηγές, αφού συμπληρώνουν έργα ιστορικών με πληροφορίες για φυσικές καταστροφές, σιτοδείες, ουράνια φαινόμενα κλπ
  - Σημαντικός και ο τοπικός χαρακτήρας κάποιων χρονικών κατά τους τελευταίους βυζαντινούς αιώνες



## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### Βυζάντιο

#### Η ύστερη βυζαντινή ιστοριογραφία:

Κεντρικό ιστορικό ερώτημα: γιατί κατέρρευσε η αυτοκρατορία και κυριάρχησαν οι Οθωμανοί;

- «Θεία οικονομία»: ο Θεός ξέρει, οι άνθρωποι όχι
- «Θεία τιμωρία»: η πίστη του «περιούσιου» λαού δοκιμάζεται
  - **Δούκας (15<sup>ος</sup> αι.):** ενωτικός, η Άλωση ήταν τιμωρία Θεού
  - **Γ. Φραντζής (1401-1478):** ανθενωτικός, οι Τούρκοι εκπληρώνουν το θέλημα του Θεού
  - **Μ. Κριτόβουλος (1410-1470):** η τουρκική κυριαρχία είναι συνέχεια της βυζαντινής, ο Μωάμεθ συνεχιστής των βυζαντινών αυτοκρατόρων
- Αυτή η ιστοριογραφική αντίληψη διατηρείται από ιστορικούς και Πατριάρχες ως την Επανάσταση





## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### Αναγέννηση

#### Ο Ουμανισμός

- Εκκοσμίκευση: η «θεία πρόνοια» δεν συνιστά ερμηνεία
- Διεύρυνση του κοινού της ιστορίας
- Συνδυασμός λόγιας παράδοσης και σκέψης: π.χ. ιστοριοδιφία (ενδιαφέρον για την καταγραφή) γίνεται αποδεκτή από τους ιστορικούς
- Αλλαγή στις μεθόδους εργασίας: επιστροφή στις πηγές, κυρίως τις γραπτές, υποχώρηση της σημασίας των προφορικών μαρτυριών
- Οργάνωση εργαστηρίων ιστορίας: δημιουργία χώρων επιστήμης, όχι όμως εισαγωγή στην εκπαίδευση
- Γέννηση και ανάπτυξη υποστηρικτικών για την ιστορία αντικειμένων: παλαιογραφία, νομισματική, παπυρολογία
- Ιστορίες πόλεων - τοπογραφία



## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### Αναγέννηση



### Ο Ουμανισμός του Niccolò Machiavelli (1469-1527)

#### Η ιστορία της Φλωρεντίας (1525)

- Περιοδολόγηση της ιστορίας με ιδεολογικά και αξιακά κριτήρια:
  - **Αρχαιότητα:** υπόδειγμα πολιτισμού
  - **Μεσαίωνα:** φανατισμός και παρακμή
  - **Νεότερη εποχή (μέσα του 15<sup>ου</sup> αι.):** επιστροφή στον ορθό λόγο
- Πρόβλεψη του μέλλοντος μέσα από τη μελέτη του παρελθόντος
- Έννοια της ιστορικής μεταβολής: η «επιστροφή του χρόνου» με αλλαγές στα δεδομένα
- Διατύπωση ιστορικών νόμων και γενικεύσεων



## **ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

### **Διαφωτισμός**

#### **18<sup>ος</sup> αι.: ο αιώνας των επιστημών**

- Η πλούσια Αναγεννησιακή ιστορική παράδοση συνεχίζεται από επιφανείς πολίτες, μοναστήρια και τις πρώτες Ακαδημίες
- Η ιστοριογραφία ξεκινάει την πορεία της προς την συγκρότηση: ορθολογική επιστήμη, με κριτική εξέταση πηγών, προσπάθεια ανασύνθεσης των γεγονότων

#### **Η σχολή/κύκλος ιστορικών του Göttingen (1737)**

- Υπάρχει «αντικειμενική» ή «αληθινή» ιστορία, αλλά και η προοπτική που υιοθετεί ο ιστορικός
- Τα γεγονότα δεν είναι η ιστορία από μόνα τους
- Όχι μόνο γεγονοτολογική και πολιτική ιστορία, αλλά κοινωνική και πολιτισμική



## **ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

### **19<sup>ος</sup> αιώνας**

#### **Ο αιώνας των εθνικών κρατών**

#### **Το 1<sup>ο</sup> «επιστημονικό παράδειγμα»: Ο «ιστορικισμός» του L. Von Ranke**

- Στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου το ιδεολογικό πλαίσιο: στην ανάδυση των εθνικών κρατών, η εθνική ιστορία = τεκμηρίωση της ενότητας του εθνικού χρόνου
- Στροφή από την κοινωνική και πολιτισμική ιστορία στα πολιτικά, στρατιωτικά και θρησκευτικά γεγονότα και στην ιστορία σημαντικών ατόμων μέσα από την μελέτη και ερμηνεία των πρωτογενών πηγών
- Ιστορία των «μοναδικών» γεγονότων και η «οριστική» καταγραφή τους
- Η αντικειμενική ιστορία
- Διάκριση ανάμεσα στις μεθόδους της ιστορίας και σε αυτές της φιλοσοφίας και των φυσικών επιστημών



## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### 20<sup>ος</sup> αιώνας

#### Το 2<sup>ο</sup> «επιστημονικό παράδειγμα»: Η Σχολή των “Annales”

➤ 1929: ίδρυση του περιοδικού *Annales d'histoire économique et sociale* από τους **L. Febvre** και **M. Bloch**, όπου σταδιακά παρουσιάζουν νέες απόψεις για τη θεωρία της ιστορίας

- Ολική ιστορία - αναγκαιότητα ιστορικών γενικεύσεων
- Θεματική προσέγγιση του αντικειμένου = επιλογή ενός θέματος αντί γεγονότος ή ιστορικής εποχής, κατάργηση των πάγιων χρονικών ορίων
- Επιρροές από μαρξισμό, ενδιαφέρον για τις δομές (κοινωνικές δομές)
- Έμφαση στις ποσοτικές πλευρές των δομών
- Ιστορία μακράς διάρκειας
- Όχι αντικειμενικότητα, αλλά διυποκειμενικός έλεγχος



## **ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

### **20<sup>ος</sup> αιώνας**

**Το 3<sup>ο</sup> «επιστημονικό παράδειγμα»: ο Μεταμοντερνισμός από την δεκαετία του 1970**

- **Μεταμοντερνισμός: «φιλοσοφικό ρεύμα», με αντίστοιχη επίδραση στην ιστορική επιστήμη**
  - «Το παρελθόν είναι μια ξένη χώρα»
  - Η ιστορία είναι γλωσσική και θεωρητική κατασκευή, όπως εν μέρει ή συνολικά η μυθοπλασία
  - Έμφαση στο νόημα του παρελθόντος, όχι στην ιστορική αλήθεια
  - Κριτική αποδόμηση συγχρονικών-παράλληλων ιστορικών αφηγημάτων.
  - Έμφαση στις «αποσιωπημένες φωνές» - ιστορική δικαίωση των αποκλεισμένων της ιστορίας + τραυματική μνήμη



## ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

### 20<sup>ος</sup> αιώνας

**Το 3<sup>ο</sup> «επιστημονικό παράδειγμα»: ο Μεταμοντερνισμός από την δεκαετία του 1970**

➤ Νέες ιστορικές προσεγγίσεις, με ανανέωση των αντικείμενων: οικογένεια, φύλο και σχέσεις, λαϊκός πολιτισμός, περιθωριακές ομάδες, θάνατος, νοοτροπίες, το φαντασιακό, μαγεία κ.ο.κ

- Από την ιστορία της μακράς διάρκειας, σε ιστορίες ανθρώπων
- «Κατακερματισμός» της ιστορίας:
  - ✓ επιστροφή του γεγονότος
  - ✓ επιστροφή της ιστορίας - αφήγησης
  - ✓ επιστροφή της βιογραφίας
  - ✓ επιστροφή της πολιτικής ιστορίας
  - ✓ μικροϊστορία



## 2<sup>η</sup> Ενότητα

### ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ – ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

- Πολιτισμός – κουλτούρα: οι έννοιες και η εξέλιξη της νοηματοδόσής τους στις κοινωνικές επιστήμες
- Πολιτισμός – κουλτούρα στις σύγχρονες κοινωνίες
- Οι σύγχρονες πολιτισμικές δομές και οι πολιτικές για τον πολιτισμό

